

El Bou i la Mula

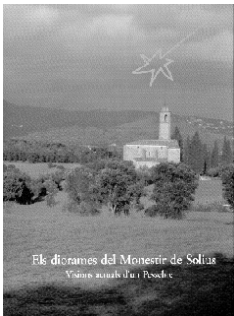
El Bou i la Mula

Butlletí d'ordre intern

Número 8

Juliol de 2002

Presentem el llibre *Els diorames del Monestir de Solius. Visions actuals d'un pessebre ...*

... a Matadepera ...

El passat 4 de desembre, gràcies al suport de l'Aula Interuniversitària de Matadepera de Matadepera (AIUMA), es va organitzar una conferència prèvia a la presentació del llibre del Pessebre de Solius. La conferència que va presentar l'Enric Benavent portava per títol *Nadal, origen i sentit d'algunes tradicions*, i va estar il·lustrada per algunes de les imatges que en Jordi Montlló va captar per al llibre. La presència del senyor Vicenç Villatoro va donar peu a fer una incipient presentació del llibre que estava a punt de sortir al carrer. L'Enric Benavent, després d'explicar breument en què consistia l'experiència del llibre de Solius, va preguntar a Villatoro per què havia acceptat l'encàrrec de col·laborar-hi, l'escriptor va respondre amb tres arguments:

- L'entusiasme s'encomana. Va dir que va poder copsar en la proposta i en el projecte una gran dosi d'entusiasme i que per tant de seguida es va entusiasmar.

Vicenç Villatoro (dreta) i Enric Benavent

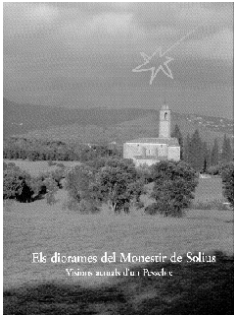
- Se sent fascinat pel pessebre, per la seva estètica i la seva conceptualització. El pessebre és una cosa ben curiosa. El pessebre vol representar la realitat però no hi ha cap pessebre que s'assembli ni una mica a Betlem ni a la seva geografia. Per altra banda, sovint quan veiem un paisatge molt bonic, una casa o un poble idíl·lic, identifiquem la realitat amb el pessebre ("sembla un paisatge de pessebre!"). De fet amb el pessebre es recupera el paradís terrenal, coses passades que s'han perdut o de les que es té un bon record. Fa referència als pessebres de Roda de Ter que va anar a inaugurar, diu que recuperen una societat preindustrial mitificada. El pessebre respon a la necessitat de representar aquest ideal. (Com fan els pastorets, els pessebre vivents o altres manifestacions populars).
- La proposta específica de comentar la Presentació al Temple el captivava per interessos personals. El permetia presentar l'estreta relació de Jesús amb el judaisme, Jesús era jueu de dalt a baix. Li venia molt de gust explicar això a més tenint en compte la situació mundial actual. Cal evidenciar l'estreta relació entre les tres grans religions monoteistes, Judaisme, Cristianisme i Islam s'escriuen sobre les mateixes bases.

A la pregunta que un dels assistents a l'acte va fer sobre si el pessebre desapareixeria, Villatoro va contestar que calia separar tres tipus de pessebre: el que es fa en espais públics; aquest té poc temps de vida, com altres expressions religioses de caire públic. El pessebre de les associacions, que va qualificar de "maquetisme religiós"; aquest està en crisi, hi ha poca renovació i té moltes possibilitats de desaparèixer. I el pessebre de la intimitat, el familiar; aquest no desapareixerà, està lligat amb la necessitat que expressava abans, aquest pessebre evolucionarà es farà més senzill, més fàcil de fer, diversificarà la seva estètica, però difícilment desapareixerà. De fet si desaparegués el pessebrisme familiar, el pessebrisme de les associacions quedaria fossilitzat. De les tradicions, va dir, les que tenen més perill de desaparèixer són les que no estan lligades a cap element material. El pessebre, la mona, els panellets,... tenen més fàcil la seva pervivència ja que al darrera també hi ha interessos comercials...

L'AUIMA és una entitat local que promou la cultura i la relació social i té en la Sra. Pepita Quer a una de les seves membres destacades a qui agraïm la voluntat d'organitzar aquest acte.

La pàgina d'EL BOU I LA MULA a Internet està en constant renovació. Visiteu-la i doneu-la a conèixer!

www.pessebres.com

... a Girona ...

El dia 15 de desembre al vespre el Monestir de Santa Maria de Solius i **El Bou i la Mula** vam fer la primera presentació - podríem dir "la presentació oficial" - del llibre *Els diorames del Monestir de Solius. Visions actuals d'un Pessebre*. L'acte va ser possible gràcies al patrocini del Club d'Amics de la UNESCO de Girona, i es va celebrar a la Fontana d'Or de Girona.

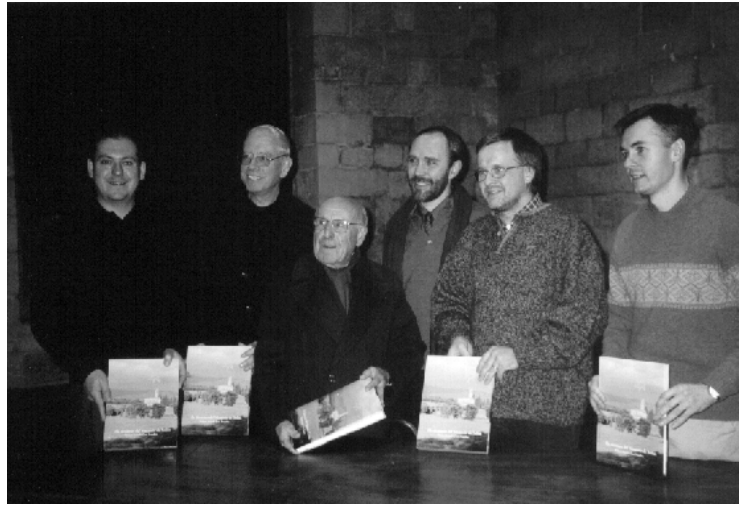
Val a dir que l'assistència de públic no va ser tan nombrosa com esperàvem, però cal recordar que el dia abans va haver-hi unes fortes nevades arreu de Catalunya que van deixar el país mig paralitzat. La neu i el fred van impedir a molts amics de Solius assistir a l'acte.

Malgrat això, la satisfacció era plena i tots els que havien treballat en la realització del llibre mostraven la seva alegria per tenir a les mans el producte de tants mesos de feina.

Van presidir l'acte el senyor Joan Vidal i Gayolà, President del Centre de Promoció de la Cultura Popular i Tradicional Catalana, el pare Enric Benito, prior del Monestir de Santa Maria de Solius, i en Josep M. Font i Font, president del col·lectiu **El Bou i la Mula**. Tots ells van dirigir unes paraules al públic

present a la sala, si bé va ser Joan Vidal i Gayolà qui pròpiament va presentar el llibre. Val a dir que en el seu parlament va elogiar l'obra pessebrista del germà Gilbert Galceran i, per què no dir-ho, va felicitar a la comunitat de Solius i a la nostra entitat per la iniciativa d'editar el llibre.

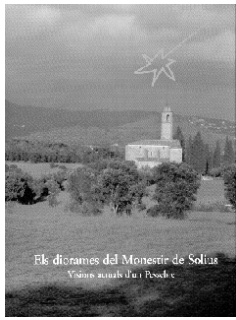
Des d'aquí volem fer arribar el nostre agraïment al Club d'Amics de la UNESCO de Girona, per la seva col·laboració en organitzar l'acte, que va ser molt digne i va satisfer pleament a totes les persones que hi van assistir.

D'esquerra a dreta: Jordi Montlló, Jaume Gabarró, Gilbert Galceran, Josep M. Font, Enric Benavent i Albert Dresaire

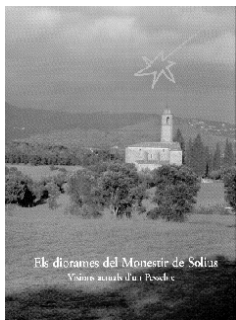
D'esquerra a dreta: Josep M. Font, Joan Vidal i Gayolà, P. Enric Benito

... a Vilanova i la Geltrú ...

La vila natal de Fra Gilbert va acollir una emotiva presentació el dia 20 de desembre, organitzada gentilmente per l'Associació Pessebrista. L'estudiós de la cultura popular Xavier Orriols, col·laborador del llibre i nebot del germà Gilbert, va glosar la figura del pessebrista evocant la Vilanova d'entre segles.

La sala del Foment, plena a vessar d'amistats i coneguts del monjo vilanoví, va gaudir d'allò més amb la documentada dissertació d'Orriols qui en un moment del discurs lamentant-se que en dues ocasions es va denegar la concessió a Fra Gilbert de la Creu de Sant Jordi, va dir que la idea del llibre li semblava millor que la condecoració, ja que el llibre arribaria a més persones que coneixeran i admiraran els pessebres de Fra Gilbert, el llibre és una cosa viva. Orriols va agrair la iniciativa d'**El Bou i la Mula** i va tenir paraules d'encoratjament per a la nostra entitat.

...i a Barcelona...

I per acabar, el divendres 21 de desembre, a la parròquia de Sant Ramon de Penyafort de Barcelona, vam fer la darrera presentació del llibre (fins el moment!). En aquesta ocasió van ser molts els col·laboradors que van poder-nos acompanyar, fins el punt que als organitzadors ens va quedar la sensació de no haver-los acollit amb tota la dedicació que hauríem volgut.

L'acte començà amb unes paraules de benvinguda del rector de la parròquia, mossèn Josep M. Turull, i amb l'explicació, per part de Josep M. Font, del sentit del pessebre que s'havia bastit a l'atri de l'església. Tot seguit els assistents van gaudir de la música dels Germans Camps Trio. A continuació l'Albert Dresaire, en nom d'**El Bou i la Mula**, va dirigir unes paraules al públic i va agrair l'assistència a l'acte dels presidents de la Federació Catalana de Pessebristes i de l'Associació de Pessebristes de Barcelona. De seguida es va donar pas al col·loqui, moderat per Enric Benavent i amb la participació d'alguns dels autors dels textos del llibre: Mercè Solé, Manuel Yeste, Quico Mañós i Josefina Roma (d'aquesta darrera hem de destacar la poesia que va llegir: des d'aquí li demanem que ens la faci arribar per publicar-la al butlletí del proper Nadal). A l'acabar el col·loqui l'Enric Benavent va cedir la paraula al Pare Jaume Gabarró, que va parlar en nom de la Comunitat de Solius. L'acte es va acabar amb un concert de cants nadalencs a càrrec del grup DUM.

Durant les actuacions musicals Jordi Montlló va anar projectant diverses diapositives de les fotografies que es poden contemplar al llibre.

(Notes d'Enric Benavent i Albert Dresaire)

Pessebres de Portugal...

Vaig portar de Portugal unes figures de Fugida a Egipte molt diferents de les que ja teníem. Aquestes són molt acolorides amb els personatges vestits amb unes capes i força detalls: una barreja força reeixida entre barroc i popular. Són figures fetes a la regió d'Estremoz, cap al sud del país. Les altres que teníem ens les van comprar els meus pares cap a la regió de Porto, al nord, i són figures de motlle, de terracota sense pintar i amb unes faccions que recorden els indis.

L'explicació que em van donar és que les regions del nord són les que van haver de marxar a les colònies, eren regions pobres, mentre que les del sud, al ser més riques van quedar-se a Portugal, d'aquí la riquesa dels vestuaris i del color.

Montserrat Llinares

... i pessebres de Canadà

Fa poc vaig tenir l'ocasió d'anar a Canadà per un projecte interuniversitari. Em vaig escapar a visitar un museu dels indis Hurons (magatzem més o menys endreçat, com diria el Jordi Montlló) on vaig veure de lluny una capsa semblant a la dels diorames. Vaig pensar que hi deuria haver representada alguna escena de la vida quotidiana d'aquells indis. La sorpresa va ser quan vaig veure que hi havia un pessebre, una adoració dels reis per ser precís. Les figures, de 18 cm., eren totes autòctones. Els tres Reis eren els caps de tres tribus índies dels voltants, els pastors eren indis hurons, com Josep i Maria. L'escenari era una casa huroniana familiar típica, un paisatge nevat i una nit estelada. Llàstima que com passa de vegades les bombetes estaven foses i no el vaig poder retratar. Òbviament vaig avisar a recepció que el pessebre no tenia llum. Malgrat tot vaig quedar satisfet de veure que, com diu el Sr. Garrut, el pessebre s'ha d'encarnar en el propi ambient, en el propi entorn, ja que no és una representació ni una reproducció, sinó una presència.

També vaig portar de Canadà la partitura de la primera nadala canadenca trobada en una comunitat huroniana ja cristianitzada vora l'any 1643.

Enric Benavent

Parlem de pessebres amb El Bou i la Mula

(Tercera edició de la secció *Parlem de pessebres amb El Bou i la Mula*, al programa *Denominació d'origen* de Catalunya Cultura, dirigit per Eloi Roca)

Han passat uns quants dies, però val la pena fer una ressenya del que va donar de si el programa de ràdio de la temporada passada. Vam proposar sis programes ben variats:

15 de desembre. Iniciem la temporada amb el llibre *Els diorames del Monestir de Solius*, amb el país tot nevat, el matí del dissabte de la presentació a Girona, amb la participació de l'Albert Dresaire i entrevista en directe amb el pare Jaume i el germà Gilbert de Solius.

16 de desembre. *El Pessebre més gran de Catalunya*, que vam fer amb la participació dels amics de l'associació de Parets del Vallès.

22 de desembre. *Pessebres i educació*, amb la participació de l'Enric Benavent i la col·laboració de Pau Cordoba de l'Escola Pia de Granollers que va relatar l'experiència del pessebre a Internet que fa amb els seus alumnes.

23 de desembre. *Els pessebres d'en Manel Font*, programa monogràfic sobre l'obra d'aquest pessebrista de Torelló que aquell Nadal presentava la recopilació de la seva obra.

25 de desembre. *Pessebres a muntanya i pessebres al fons del mar*. Van participar-hi els senyors Joan Muntada del Centre Excursionista de Castellar del Vallès que va explicar com fan la pujada del pessebre a les Castellasses i Manuel Llenas del Centre d'Activitats Subaquàtiques de la Costa Brava que explicava el concurs anual de recerca de figures de pessebre al fons marí de la Costa Brava.

26 de desembre. Per acabar vam parlar de *pessebres napolitans*, amb la participació de l'Enric Benavent i la col·laboració de l'Ismael Porta de Montblanc que acabava d'arribar de Nàpols i que es consolida com el pessebrista més internacional. Com a curiositat aquest programa es va gravar el mateix dia que presentàvem el llibre a Barcelona, des del telèfon de la sagristia de la parròquia de Sant Raimon de Penyafort amb els músics assajant, gent entrant i sortint, enmig d'unes condicions de concentració nul·les... la màgia de la ràdio va fer la resta!

Al final de cada espai, com cada any, els convidats van donar algun bon consell per a fer el pessebre.

Aquest va ser el primer projecte del nostre col·lectiu, i provablement el que té més ressò. Crec que està consolidant-se i que continua sent interessant treballar-hi. Portem el pessebre de forma molt digna a un mitjà de comunicació important, en un espai de cultura molt variat, i parlem de pessebres amb una òptica oberta, no només des de les associacions o des del pessebrisme més clàssic...

El paper del nostre col·lectiu consisteix en seleccionar els temes i els convidats, convocar-los per al dia corresponent, preparar els guions de cada espai, coordinar-se amb la productora del programa i eventualment intervenir en l'entrevista. L'acollida i les facilitats que ens ha posat sempre l'equip de redacció del programa fan que aquesta col·laboració resulti una experiència intensa i agradable.

Enric Benavent

El pessebre

El text que us oferim tot seguit és obra de Teresa Costa-Agramunt i va ser publicat a *el 3 de vuit*, de Vilafranca del Penedès, l'11 de gener del 2002. Teresa Costa-Agramunt ha publicat una desena de llibres, d'entre els quals n'hi ha varis de poemes: *Treball de camp* o *Addicte a la bellesa* (aquest darrer amb il·lustracions de Carme Riera). A més, ha traduït (juntament amb Oriol Pi de Cabanyes) *Lídia de Cadaqués*, d'Eugeni d'Ors. Ah! I és autora d'un dels textos del llibre del Pessebre de Solius! És molt important per nosaltres que escriptors de renom parlin (i escriguin!) sobre el pessebre. Per això hem volgut reproduir, aquí, aquest article.

No va ser fins que vaig passar un Nadal a Roma que vaig saber que la tradició cristiana de fer *pessebres* l'havia iniciada sant Francesc d'Assís. És estrany que en aquells anys de cristianisme inflammat de la meva infantesa mai ningú no ens hagués informat, a la quitxalla curiosa, sobre els orígens d'una pràctica aleshores quotidiana. Ara el *pessebre* rivalitza amb l'arbre de Nadal, un costum vingut de les cultures nòrdiques, i moltes vegades per perdre.

Hi ha una dita africana -recollida de la tradició oral de l'antic Regne de Dahomey- que diu: "Vaig prometre al meu pare que glorificaria el seu nom, ja que només pot ser considerat fill aquell qui exalça el seu pare". Tot i que aquestes paraules poden ser enteses al peu de la lletra, també poden interpretar-se d'una manera més àmplia. Si entenem per *pare* el lloc on hem nascut o l'indret on ens hem criat, si entenem per *pare* la cultura i les tradicions que ens han nodrit, mai no ens podrem considerar veritables *fills* sense exalçar en la seva justa mesura els seus valors.

La tradició de fer *pessebres*, com he dit, ve de temps reculats. I s'inspira en una pràctica devocional sorgida de la imaginació d'un dels sants més estimats pel seu exemple d'humilitat, de deseiximent i d'estimació profunda per la naturalesa i tots els éssers vius que l'habiten. Un sant dels més moderns, al capdavant, ja que la solidaritat, la tolerància i l'ecologisme formaven part de la seva actitud vital.

Fixeu-vos en els elements més comuns d'un *pessebre*: en un mateix espai conviuen en harmonia un pobre estable i el Rei del Cel, el bou i la mula, Josep i Maria, l'àgel anunciant i els pastors, els Mags d'Orient (de diferents races) i la bugadera... Un veritable exemple a escala del que hauria de ser el món.

Construir any darrere any un d'aquests *pessebres* sembla que podria ser, de manera subtil, un bon ensenyament per a la mainada de la pervivència de tots aquests valors. A molts de nosaltres així ens van ser ensenyats, com qui explica un conte, encara que no sempre ho vam saber aprendre. A part del *pessebre* que fèiem a casa, jo valorava, més que cap, el *pessebre* monumental que construïa -com qui elabora una veritable obra d'art- en Josep Duran, de "Cal Parrot" de la Prua, un barri de Sant Sadurní d'Anoia.

La seva "creació" -perquè així és com ha de ser anomenat amb justícia el seu *pessebre*- ocupava tota la taula del menjador. Ens ho convidava a veure'l, quan ja estava enllestida una feina que havia durat qui sap el temps, la seva filla Anna Maria. Allà ens trobàvem amb un espectacle que era una veritable lliçó plàstica d'Història Sagrada. No hi faltava res: la minuciosa construcció d'una establia en miniatura que semblava de debò, uns palaus i temples que ens recordaven l'ocupació romana del territori jueu, un riu ben dibuixat que circulava per tot el paisatge donant-li traces de versemblança, la distribució harmònica de les palmeres que evocaven oasis enmig del desert, l'estrella que anunciava la bona nova als pastors i guiava als Mags, i les figures, cadascuna en el seu paper, que poblaven, vivificant-la, una al·legoria del primer Nadal de la història d'Occident.

Avui he volgut recordar aquell Nadal a través de la memòria d'una de les imatges més potents dels Nadals de la meva infància. I no ho faig amb nostàlgia tot que sé que ja no tornaran. Res que s'esdevingui dins el temps no retorna. Tan sols he volgut rememorar un *pessebre* imatge d'altres *pessebres* històrics i actuals. Perquè crec que honorar les virtuts dels nostres pares ens fa millors fills i, per tant, millors persones.

Teresa Costa-Agramunt

Les notes d'El Bou i la Mula

Theknos. Al número 55 de la revista Theknos, del Col·legi d'Enginyers Tècnics Industrials de Barcelona, va sortir una ressenya del portal d'Internet www.pessebres.com, i evidentment també s'hi feia esment d'**El Bou i la Mula**. Això ha estat possible gràcies a que, previ avís de l'interessat, posen les pàgines *web* dels col·legiats, i com que jo ho sóc, doncs he aprofitat l'avinentesa! **Carles Dresaire**

Pessebres educatius. La nostra particular recopilació d'experiències educatives amb el pessebre va augmentant. Darrerament vaig posar una demanda al fòrum de l'associació de pessebristes de Pamplona i ja hem rebut dues noves experiències una de Pamplona i una de Zamora. De Catalunya, a més del pessebre a internet de l'Escola Pia de Granollers que vam convidar a la darrera edició del programa de ràdio, la nostra consòcia Montserrat Llinares ens ha facilitat el vídeo d'una experiència interessant del centre Llefia de Badalona. Es tracta del **Pessebre electrònic**. L'experiència, coordinada pel professor Josep Jordan, consisteix en dissenyar i construir els elements necessaris pel control de les llums i moviments del pessebre de l'escola. El pessebre pròpiament es tracta d'un pessebre popular de suro fet amb molta dignitat, amb figures de fang, algunes dels Castells. El moviment de l'àngel i de l'estel així com els efectes lumínics necessaris es controlen mitjançant l'ordinador. La feina dels estudiants en aquest projecte de fi de curs ha consistit en el

disseny teòric i la realització pràctica de tots els elements electrònics i informàtics necessaris. L'experiència està recollida a la col·lecció de vídeos didàctics *Mira què fem!*, editada pel Departament d'Ensenyament de la Generalitat de Catalunya. **Enric Benavent**

Els pessebres de Mataró. De fa un temps estic treballant en la història del pessebre a Mataró. Aquest estudi es vol editar l'octubre de l'any 2004 per celebrar la convocatòria del 75 Concurs Local de Pessebres. La pretensió d'aquesta recerca no és només explicar la trajectòria de l'Associació de Pessebristes de Mataró sinó també intentar entendre el "perquè", el "com" i el "quan" de la tradició del pessebre a la capital de Maresme. L'objectiu és ambiciós però el món del pessebre es mereix aquest intent d'escriure alguna cosa més que un simple recull de dades. Si creieu que teniu cap informació que em pot ser útil no dubteu en fer-me-la arribar a atzavara@menta.net. **Albert Dresaire**

Exposició de pessebres a Núria. A la Vall de Núria aquest estiu s'hi poden veure pessebres. El singular pessebrista de Torelló Manel Font exposa fins a l'octubre la seva col·lecció de diorames de gran mida que reproduïxen indrets tan emblemàtics com la portada del Monestir de Ripoll, l'interior de la Catedral de Burgos, la Sagrada Família, el Palau de la Música o el Liceu. L'estil de Manel Font està trencant motlles en el nostre entorn pessebrístic; sense guix, sense fer paisatges rurals, reinventa les escenes

bíbliques insertant-les en paisatges urbans poc habituals als pessebres. El realisme minucios dels seus pessebres, a la frontera del pessebrisme i el maquetisme, fa destacar les habilitats plàstiques del seu autor, l'estudi exhaustiu que ha de fer de cada un dels espais que reproduïx i la tenacitat en l'execució de l'obra. Manel Font va tenir l'amabilitat de participar enguany en un dels programes de ràdio, fet que li agraim. Celebrem que s'exposin pessebres a la Vall de Núria i que a més es faci fora de la temporada nadalenca. Aquesta és la idea que sovint parlem en el nostre col·lectiu: obrir el pessebre al gran públic, a públic no estrictament pessebrista, i no reduir el pessebrisme únicament a la temporada de Nadal. **Enric Benavent**

Isaïes i el bou i la mula. Avui he llegit una cosa que segurament ja sabeu però que per si de cas us explico. I és que potser la tradició de posar el bou i la mula al pessebre ve de l'inici del llibre de Isaïes (Is 1,1-3). Si és així, la cosa té molta gràcia teològica: seria dir el mateix que diuen els evangelis de Lluc amb els pastors i Mateu amb els reis: que al pessebre, acompanyar el Messies, hi va anar tothom menys l'Israel oficial... **Josep Lligadas**

Aquest butlletí és una publicació d'ordre intern del *Col·lectiu d'opinió, recerca i difusió del pessebre El Bou i la Mula*. Els interessats en contactar-hi podeu fer-ho a través d'Internet: www.pessebres.com
A/e.: elbouilamula@menta.net